

A fenntarthatóság oktatása a tanárképzésben - kihívások, lehetőségek és jövőbeli irányok

Saad Judit (ELTE), Huszár Zsuzsanna
(PTE), Mónus Ferenc (DE), Béres Tamás
(NYE), Szkárosi Agapé (HAND Szövetség)

A fenntarthatóság oktatása a tanárképzésben

Nemzetközi és hazai dokumentumokban deklarált célok

UNESCO „Tanulás a Fenntarthatóságért Évtized”, 2004-2015

- a fenntarthatóság alapelveinek, értékeinek és gyakorlatának beépítése a nevelés és a tanulás minden területén

ENSZ, Fenntartható Fejlődési Keretrendszer 2030 (Agenda 2030), 2015

17 Fenntartható Fejlődési Cél (SDG)

Magyar kormány: „Konceptió a globális felelősségvállalásra nevelésről a formális és nem-formális oktatásban”, 2016

A fenntarthatóság oktatásba történő integrálása egy növekvő kutatás terület a tanárképzés kutatáson belül

A fenntarthatóság oktatása a tanárképzésben

Lehetőségek:

A fenntarthatóság elismert akadémiai terület (Wiek és mtsai 2015)

A fenntarthatóság oktatásba történő integrálása egy növekvő kutatás terület a tanárképzés kutatáson belül

A fenntarthatóság oktatása a **tanárképzés egyik innovációja**, amely támogatja a tanárjelölteket abban, hogy a tanulókat felkészítsék a globális társadalmi-környezeti kihívások kezelésére (Fischer és mtsai, 2022)

Innovációs potenciálja az **általános tanárképzés szempontjából:**

- A **globális társadalmi-környezeti kihívásokra** helyezett hangsúly
- A **tudás sokféleségére** helyezett hangsúly (inter/transzdiszciplinaritás)
- A fenntarthatóság **újszerű tanulási megközelítései** (pl. visszafele tervezés, cselekvés-központú tanulás)

A fenntarthatóság oktatása a tanárképzésben

Kihívások

A kutatások a lehetőségek felvázolásán túl feltárták a tanárképzés főáramába történő integrálás nehézségeit

Az egyik fő kihívás, hogy **hogyan lehet a kutatásokból származó eredményeket a gyakorlatba átteni**

A fenntarthatóság megjelenése a magyar felsőoktatásban

Fenntartható működés - „Zöld Egyetemek”

Fenntarthatóság a kutatásokban - elsősorban természettudományokban, de társadalomtudományokban is

Fenntarthatóság oktatása

Több egyetem több (ELTE-n pl. minden) kar képzési profiljában megjelenik

Fenntarthatósági kurzusfejlesztés egyetemközi együttműködésben

Nemzetközi projektek

Harmadik missziós tevékenységekben (pl. Szén Régió

Bizottság, EKKE)

The screenshot shows the SZTE website navigation menu with options like 'Az Egyetemről', 'Oktatás', 'Kutatás', 'Gyógyítás', 'Egyetemi élet', and 'Hírek, Események'. The main content area is titled 'A Zöld Egyetem' and features a large image of a modern glass building.

The screenshot shows the Zöld Egyetem website header with navigation links like 'Egyetem', 'Neptun', 'Moodle', 'Telefonkönyv', 'Webmail', 'Munkatársaknak', 'Hírportal', and 'KAROK'. The main content area is titled 'Fenntartható fejlődési célok' and features a grid of 12 icons representing the Sustainable Development Goals (SDGs).

Fenntartható fejlődési célok

1 A SZEGÉNYSÉG FELSZÁMOLÁSA	2 AZ ÉHEZÉS MEGSZÜNTETÉSE	3 EGÉSZSÉG ÉS JÓLLÉT	4 MINŐSÉGI OKTATÁS	5 NEMEK KÖZÖTTI EGYENLŐSÉG	6 TISZTA VÍZ ÉS ALAPVETŐ KÖZTISZTASÁG
7 MEGFIZETHETŐ ÉS	8 TISZTESSEGES MUNKA ÉS GAZDASÁGI	9 IPAR, INNOVÁCIÓ ÉS INFRASTRUKTÚRA	10 EGYENLŐTLENSÉGEK CSÖKKENTÉSE	11 FENNTARTHATÓ VÁROSOK ÉS	12 FELELŐS FOGYASZTÁS ÉS TERMELÉS

The bottom of the screenshot shows the website footer with navigation links like 'EN', 'FELVÉTELEZŐK', 'FELVETTEK', 'HALLGATÓK', 'ALUMNI', 'MUNKATÁRSAKNAK', and 'ZÖLD EGYETEM'.

A fenntarthatóság oktatása a felsőoktatásban

Egyre több fenntarthatósággal kapcsolatos program, képzés (Magyarországon is!)

Az elmúlt évtizedben a fenntarthatóság világszerte új tanterveket inspirált, és beépült a már meglévőkbe az egyetemeken

Újszerű megközelítéseket dolgoztak ki és alkalmaztak a fenntarthatóság tanítására és tanulására számtalan kurzuson

UGYANAKKOR a sok új megközelítés és kísérletezés **megnehezíti** a szakok **szisztematikus összehasonlítását és értékelését** (Brundiers és mtsai, 2021)

TOVÁBBÁ: **kevés** empirikus kutatás készült a fenntarthatósági tantervekkel és kurzusokkal kapcsolatban, amely **tényeken alapuló bizonyítékot** szolgáltatna arra vonatkozóan, hogy a hallgatókat **hogyan lehet a legjobban oktatni**, hogy olyan kompetenciákat szerezzenek, amelyek képessé teszik őket arra, hogy hatékonyan képesek legyenek változásokat közvetíteni (Brundiers és mtsai, 2021)

A fenntarthatóságra nevelés integrálása a tanárképzésbe - IVF kutatás

Kutatási kérdések:

Hogy értelmezik a tanárképzésben oktatók és vezetők a fenntarthatóságra nevelést?

Hogy jelenik meg a saját munkájukban?

Hogy jelenik meg az intézményi stratégiákban, programokban?

Jó gyakorlatok beazonosítása

SWOT elemzés

Ajánlások megfogalmazása

Előzmények:

Globális felelősségvállalásra nevelés a tanárképzésben V4 kutatás

Kérdőíves kutatás hallgatók tájékozottságáról (2012-es kutatás ismétlése)

Részvételi rendszertérképezés érintettek bevonásával

KKK-k vizsgálata a tanárképzésben

Globális nevelés és fenntarthatóságra nevelés a V4 országok pedagógusképzésében

Intézményi dimenzió

(az interjúalany nézőpontjából)

Intézményesülés, stratégia, képzési programok, kutatások, együttműködések, eredmények, szakkollégiumok, jó gyakorlatok, hallgatói fogadtatás
SWOT a GN és SN szempontjából

Személyes

szakmai dimenzió

Az interjúalanyok saját fogalomértelmezése (GN és FN) és attitűdjei

Kapcsolódó szakmai tevékenysége, törekvései, eredményei, nehézségei

Az interjúalany javaslatai

Intézményi
(egyetemi/kari)
szint

Pedagógusképzés
az intézményen belül

Kutatási módszertan

1) Elmélet-és adatvezérelt kvalitatív tartalomelemzés

6 magyarországi (N= 24) és 2-2 szlovák, lengyel és cseh egyetem tanárképzésében (N=16) két-két vezetővel és oktatóval készített félig strukturált interjúk

2) Dokumentumelemzés

A GN és FN érvényesülése:

- az egyetemek küldetésnyilatkozataiban, stratégiai dokumentumaiban,
- kutatási és képzési programjaiban, kurzusaiban, tananyagaiban;
- szakkollégiumi programjaiban,
- szakmai és egyéb rendezvényein, az egyetemi élet fakultatív programjaiban;
- az egyetem, illetve a karok minőségpolitikájában;
- az intézmény értékelési dokumentumaiban;
- az intézmény működésmódjában (pl.energiagazdálkodás, szelektív gyűjtés), működtetési folyamatait szabályzó dokumentumaiban;
- az intézményi honlapon elérhető releváns tartalmaiban

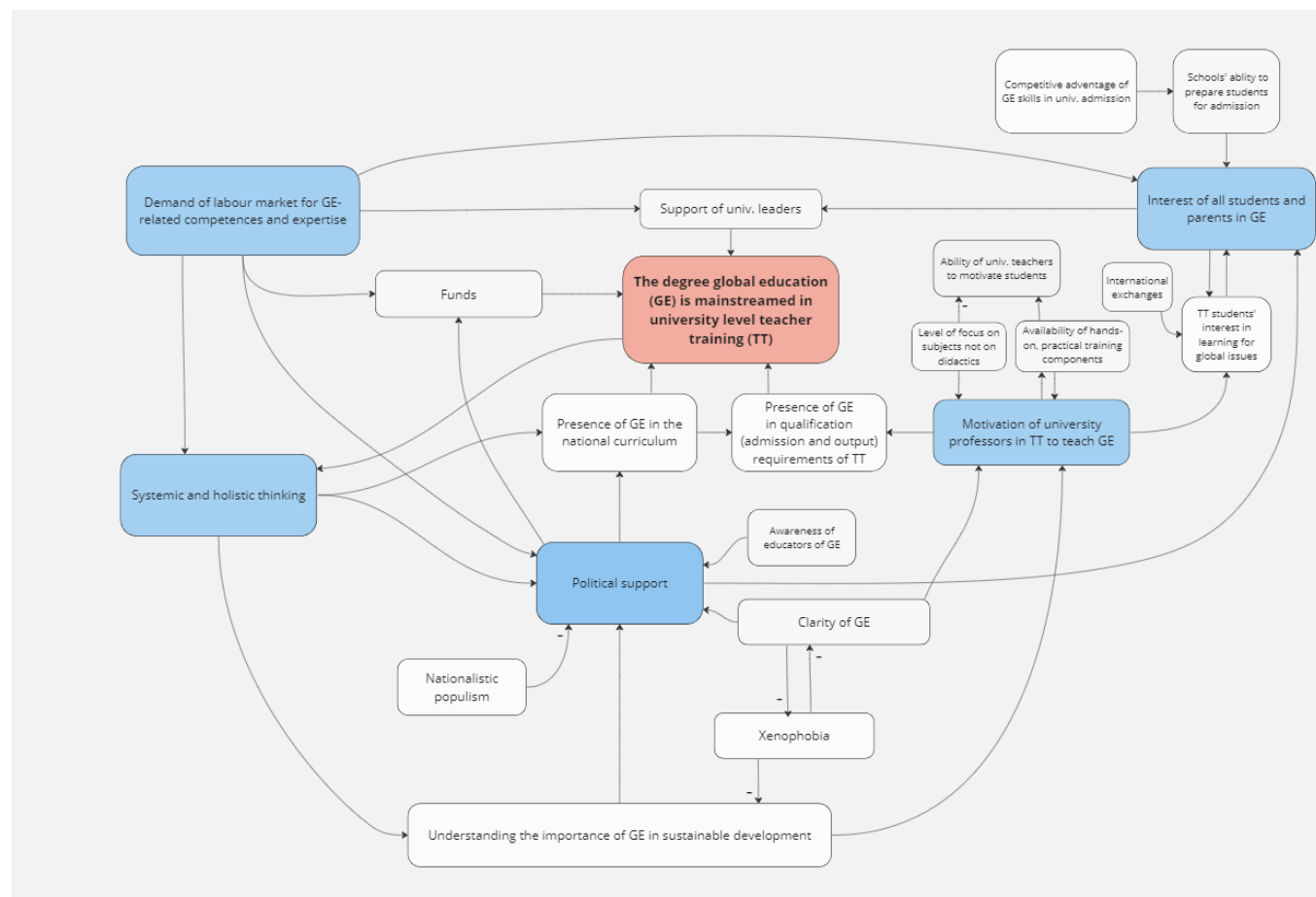
Kutatási módszertan

3) Részvételi rendszertérképezés (HAND Szövetség): érintettek bevonásával fogalomtérképek szintetizálása,

okozati grafikonok

Kutatók, mint facilitátorok

Célja: ajánlások megfogalmazása döntéshozók, oktatásirányítók számára

Kutatási módszertan

Elmélet-és adatvezérelt kvalitatív tartalomelemzés

Kombinált kategóriaállítás (Sántha, 2020)

Elemzési szempontok

deduktív és induktív megközelítésű megfogalmazása

Elméletvezérelt megközelítés:

- szakpolitikai és szakirodalmi bázison előzetesen létrehozott gyűjtőkategóriák
- főkategóriák megállapítása
- szelektív

Adatvezérelt megközelítés:

- főkategóriákhoz illeszkedő alkategóriák
  - közvetlenül a szöveges tartalmakhoz hozzáilleszthető gyűjtőkategóriák
- A tartalomelemzés folyamatában jönnek létre egyre bővülő kategóriarendszer
Cél a szövegtartalom egészének lefedése

Elméletvezérelt gyűjtőkategóriák	Adatvezérelt gyűjtőkategóriák
1. MOTIVÁCIÓS TÉNYEZŐK	Személyes és szakmai életút Motiváció, érzelmi viszonyulás
2a SZEREPKÖRÖK	Személyiség szerepe Kompetenciák (pl. vezetői, konfliktus felvállaló, kezdeményzőkészség, stb.)
2b STRATÉGIÁK	Kapcsolati tőke, szabályozási környezet, források, vezetői támogatás
2c ALAPELVEK Intézményi, pedagógiai, egyéni	Interdiszciplinaritás, kötelező tétel dilemmája, minden szak/egyed szakok
3 GYAKORLAT	Együttműködés, partnerség, hálózat
4a MEGÍTÉLÉS	Visszajelzések, ezek becsatornázása
4b KIHÍVÁSOK, SIKEREK	Téma-idegenség, forrás/kapacitáshiány, érdekellentétek, kiszámíthatatlan működés Tananyagfejlesztés, szakalapítás, új tárgy, képzési szintek bővülése, elismertség
5a JÓ GYAKORLATOK	Innováció: új módszertan, új együttműködési formák, új értékelési módszerek
5b JAVASLATOK	Iskolai gyakorlaton fenntarthatósággal

A fenntarthatóságra nevelés integrálása a tanárképzésbe - előzetes eredmények

1. Vezetők

- **Komplex fogalomértelmezés**
- **Interdiszciplináris szemlélet**
- Saját szakterület befolyása - **Elkötelezettség/Ambivalencia**
- **Fenntartható működés van az előtérben, az oktatás kevésbé jelenik meg**

2. Oktatók

- **”Szívügy”** - Túl vállalás, **kiegész** veszélye: oktatás mellett egyéb tevékenységekben is szerepvállalás
- **Kulcsemberek** - néhány ember önként vállalt/dedikált felelősségeként jelenik meg
- **Egyéni motiváción alapul, diszciplináris háttértől függetlenül**
- *„az oktatásba is becsempésem, tehát amikor az attitűdöt tanítom például a környezetvédelem iránti attitűdön keresztül tanítom”* (pszichológus szakos tanárképző)
- *Neki a 20. századi filozófia amúgy a szakterülete, nagyon erősen foglalkozik a filozófiának a klímát is érintő kérdéseivel, mint a környezeti etika”*
- **Saját kurzusfejlesztés, komplex megközelítés** - nem csak tanár szakosoknak, szabadon választható *„körüljárjuk a gazdasági vagy a világ nagy folyamatait, természeti környezet és a gazdaság és a társadalom kapcsolódásait...rengeteget foglalkozunk rendszer szemlélettel, rendszerdinamikával, sok minden egyébként humánökológiához is leágaztatható, vagy például szabadkereskedelem, a bioszféra integritásra, jelen*

A fenntarthatósági nevelés integrálása a tanárképzésbe - előzetes eredmények

Nincs tudatosság a fenntarthatósági kompetenciák fejlesztésében

„Ott [szakmai gyakorlat] azért nem jön elő ez a fenntarthatóság maximum, hogyha esetleg a gyakorlat során egy olyan iskolába, egy ökoiskolába megy, például akkora természetesen előjöhet”

Egyéni motiváción múlik

„, ha valamelyik oktatónak van egy olyan fajta törekvése, hogy valamit bele szeretne illeszteni, beépítheti minden további nélkül... a szakmódszertant oktató kollégák esetében eléggé nagy mozgástere van”

Elsősorban a természettudományos tárgyakhoz kötik a fenntarthatóság oktatását/fejlesztését

„a tanár szakok közül a természettudomány, környezettan szak kapcsán a Nemzeti Alaptanterv által meghatározott fenntarthatóságra való felkészítés sokkal markánsabban jelenik meg”

Nincs konszenzus a fenntarthatóság oktatásának fontosságáról

„A pedagógus képző központban például ott tehát teljesen más feladataink vannak, másra összpontosítunk, tehát ott a fenntarthatóságot nehezen tudjuk igazából...”

Projektek szerepe a fejlesztésekben (kurzus, tananyag, együttműködés helyi szereplőkkel)

Gyakran szigetszerű kezdeményezések

Kulcsszereplők : „ebben a témában olyan dolgot nem szerveznek az egyetemen, amiről ő nem tud”

Szisztematikus értékelés hiánya -> **Reaktív válasz** a fenntarthatóság oktatásával kapcsolatban

A fenntarthatósági nevelés integrálása a tanárképzésbe - kihívások

Folyamatos változások a tanárképzésben

”Mert még ez az új gyakorlati rendszer, még egy sem futott végig, és még nem látjuk, hogy ténylegesen ez mekkora terhelés”

Hallgatók túlterheltsége, „verseny a kreditekért”

„Nagyon nagy a verseny a kreditekért, hogy ugye vannak kötelező tárgyak”

Versengő diszciplináris területek

„Ha most itt a gyakorlatokhoz úgymond tűzközelben más ülne, biztos nem mondaná ezt,,

Ellentmondások:

Stratégiai dokumentumok   vs.   mindennapos tapasztalat

Gyors változások   vs.   lassú adaptáció

Vannak fejlesztések, de kevés a kutatás

A fenntarthatósági nevelés integrálása a tanárképzésbe - jó gyakorlatok, lehetőségek

Az egyetem egészéhez kapcsolódóan:

Fenntartható működés mindenhol prioritás (zöld egyetem)

Egyetemi és egyetemen belüli interdiszciplináris kurzusfejlesztés, bármely szakos hallgató felveheti

Egyre bővülő szemléletformáló, oktatói/hallgatói aktív részvételen alapuló programkínálat

Doktori képzésben külön program a környezeti nevelés

Tanárképzésben:

Környezetvédelmi tanárszak megalakítása, több egyetemmel közös együttműködésben

Neves szakember „odavonzása” az egyetemre

Interdiszciplináris együttműködések keresése

Innovatív kurzusfejlesztések

Innovatív, hallgató-központú pedagógiai módszerek

Gyakorló iskolákkal együttműködés a fenntarthatóság oktatása terén

A fenntarthatóságra nevelés integrálása a tanárképzésbe - további lépések

A nemzetközi partneregyetemeken készült interjúk elemzése (N= 16)

Nemzetközi összehasonlítás, az előzetesen megállapított kritériumrendszer alapján

Javaslatcsomag megfogalmazása döntéshozók, oktatásirányítók felé

Felhasznált irodalom:

Brundiers, K., Barth, M., Cebrian, G., Cohen, M., Diaz, L., Doucette-Remington, S., Dripps, W., Habron, G., Harre, N., Jarchow, M., Losch, K., Michel, J., Mochizuki, J., Rieckmann, M., Parnell, R., Walker, P., Zint, M. (2021). Key competencies in sustainability in higher education—toward an agreed-upon reference framework. *Sustainability Science* 16:13-29

<https://doi.org/10.1007/s11625-020-00838-2>

Fischer, D., King, J., Rieckmann, M., Bart, M., Büssing, A., Hemmer, I., Lindau-Bank, D. 2022. Teacher Education for Sustainable Development: A Review of an Emerging Research Field. *Journal of Teacher Education*, 73(5), 509-524

Sántha Kálmán (2020): Adbukció a kvalitatív tartalomelemzésben. *Neveléstudomány: Oktatás - Kutatás - Innováció* 8(2) pp. 26-35. DOI: 10.21549/NTNY.29.2020.2.2

Wiek A, Harlow J, Melnick R, van der Leeuw S, Fukushi K, Takeuchi K, Farioli F, Yamba F, Blake A, Geiger C, Kutter R (2015) Sustainability science in action—a review of the state of the field through case studies on disaster recovery, bioenergy, and precautionary purchasing. *Sustain Sci* 10(1):17-31
DOI: [10.1007/s11625-014-0261-9](https://doi.org/10.1007/s11625-014-0261-9)

K

Köszönöm a megtisztelő figyelmet!

Saad Judit
ELTE Pedagógiai és Pszichológiai Kar
Neveléstudományi Intézet

saad.judit@ppk.elte.hu